

Pálovics Lajos

történelem--földrajz szakos tanár

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

SZENT MIKLÓS PATROCINIUMA ÉS A TELEPÜLÉSTÖRTÉNET

A településtörténet fontos problémája a feudális város genezise. A hazai történeti irodalomban az 1960-as évektől többen felvetették /külföldi példák nyomán/, hogy Szt. Miklós patrociniuma korafeudális kereskedőcentrumok, kereskedőnépesség jelenlétére utal, így a városok kialakulásának egyik fontos mozzanatára deríthetne fényt. A dolgozat ezt a feltételezést vizsgálja meg, keletnémet, sziléziai és magyarországi Szent Miklós-templomok példáival.

Szent Miklós /myrai/ püspök legendájának egyes epizódjai, tiszteletének elterjedése a latin Európában, templomainak jelenléte a XII. századi balti kereskedőtemplomok között, a kereskedelemhez való változatos kapcsolódása sok esetben igazolja is ezt a hipotézist. Ellenpéldákkal azonban bebizonyítható, hogy ez a kapcsolat nem kizárólagos: a kereskedők és szervezeteik más szenteket is választottak patrónusuknak, Szt. Miklóst pedig más társadalmi állású és foglalkozású egyének /vagy céhek stb./ hasonlóképpen védelmezőjüknek tekinthették. A kérdés további kutatásra érdemes, a patrociniumok több szempontú vizsgálatának eredményei településtörténeti tanulságok levonására is alkalmasabbak lesznek.

Knapp Ilona Éva

IV. éves történelem--könyvtár szakos egyetemi hallgató

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

ADATOK PATACS ÉS ÜRÖG TÁRSADALOM- ÉS TELEPÜLÉSTÖRTÉNETÉHEZ

Patacs és Ürög falvak történetét a XIII-XV. században vizsgálom. A két települést szoros szállal fűzi össze az azonos földesuraság, valamint a földrajzi helyzet. A két falu határát északról a Mecsek rengetege, délről a magna via szabta

meg. Az ismertetett domborzati és vízrajzi adottságok a szőlőtelepítésnek és földművelésnek kedvező feltételeket biztosítottak.

A dolgozat első része a két falu történetét vizsgálja. A falvak életében az egyházi intézmények döntő szerepet játszottak. A főtulajdonos: a pécsi püspökség égisze alatt ui. több egyházi intézmény keletkezett itt. A plébánián kívül a XII-XIII. század fordulóján már mint korábbi intézmény működik a Szt. Szűz kolostor. Ezt hol Patacshoz, hol Üröghöz számították. Valószínűleg a falvak közös határának középső részén helyezkedhetett el. A XIII. században Bertalan pécsi püspök az Ürög-hegyen összegyűjtött remeték részére Szt. Jakab tiszteletére alapított kolostort. Ez a pálos kolostor jelentős tevékenységet fejtett ki századokon keresztül. A XIV. században pedig a pécsi püspök egyik nemes jobbágya alapított Patacson szintén Mária tiszteletére egyházat.

A továbbiakban Patacs és Ürög lakosságát ismertetem. A két falu legnépesebb csoportját a pécsi püspökség jobbágiai alkották. Ők tizeden kívül egyéb járadékkal nem tartoztak, valószínűleg birtokkezelő és katonai feladatokat láttak el. Birtokaikat maguk művelték, esetenként püspöki jóváhagyással ebből adományoztak, vagy adás-vételi ügyleteket bonyolítottak le. A XIV. századtól nobilis jobbágyokként szerepelnek. A pálosok jószágán tűnnek fel servitorok a XIV. század elején, patacsi grangiájuk művelői voltak. Rajtuk kívül önálló földtulajdonosok, nemesek is éltek itt. A helyi lakosokon kívül a két település gazdálkodásának alakításában pécsi polgárok is játszottak szerepet.

A dolgozat harmadik része a települések gazdálkodásával foglalkozik. Igen jelentős volt a szántó-művelés, mely a XIII-XIV. században házigazdaságok keretében, valamint nyomásrendszerben egyaránt folyt. Különösen intenzív művelés folyhatott a pálosok grangiáján. A gabonatermelés jelentőségére utal a malmok sokasodása. Másrészt jelentős volt a szőlő-művelés. Egy-egy szőlő megszerzésére idegenek is törekedtek.

Ezen kívül kertek, gyümölcsfák szerepelnek az oklevelekben. Említésre méltók még a rétek és az erdők. A patakparti rétek közös használata korán megszűnik. Ezeket elsősorban mint szénatermő helyeket veszik számba, ami istállózó állattartásra utal. Míg a XIII. században csak az erdőben létrehozott novaliákat vették számba mint egyéni tulajdont, a XV. században magánkézen is feltűnik az erdő.

Feiszt György

III. éves népművelés--történelem szakos főiskolai hallgató
Tanárképző Főiskola, Szombathely

FEJEZETEK A GERSEI PETŐ CSALÁD TÖRTÉNETÉBŐL /1260--1526/

A dolgozat a Gersei Pető család történetét vizsgálja 1260-tól a mohácsi csatáig. A család középnemesi famíliaként vált ismertté. Eredetét a Nádasd nemzetségből veszi. Tagjait az első írásos emlékek Csapó fiaiként említik, majd a XIV. századtól a család birtokában lévő legjelentősebb birtokról Gersei néven nevezik őket. A család névadója a Gersén birtokkal rendelkező Péter = Pető lett.

A família tagjai fontos tisztségeket töltöttek be azokban a megyékben, ahol birtokaik feküdtek, de megtaláljuk őket a királyi udvar méltóságviselőiként is. Főleg Mátyás, majd II. Ulászló idején játszottak nagyobb szerepet a politikai életben is /pl. Gersei Pető Miklós/.

A család tagjai kezdetben mint főúri familiárisok gyarapították vagyonukat, és befolyásuk is ennek arányában nőtt. A földtulajdon növelését az ősi nemzetségi birtokok szigorú megtartásával, majd az Árpádok, de főleg az Anjouk alatt új birtokok megszerzésével érték el. Zsigmond uralkodásának a végétől a család birtokainak kiterjedése alapján már a bárók közé sorolták őket.

Mivel a családi birtok rokoni kapcsolatok -- házasság, öröklés -- révén is gyarapodott, az új családok bekapcsolódása szükségessé tette a családfa összeállítását. A dolgozat bemutatja és részletesen elemzi a Gersei Pető család címerét, miközben néhány heraldikai alapfogalmat is ismertet.